

УДК 342 : 185.16

Хомишин І. Ю., асистент кафедри адміністративного та інформаційного права ННІ права та психології НУ «Львівська політехніка», к.ю.н.

Профілактики корупційних правопорушень в системі державної служби

У статті розглядаються питання профілактики корупційних правопорушень державними службовцями, адже з урахуванням зростаючих вимог до функціонування державних органів та органів місцевого самоврядування упродовж останніх років здійснюється активна модернізація системи державної служби, метою якої є формування ефективного державного управління та місцевого самоврядування.

Ключові слова: державна служба, корупція, профілактика корупційних правопорушень, органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

В статье рассматриваются вопросы профилактики коррупционных правонарушений государственными служащими, ведь с учетом растущих требований к функционированию государственных органов и органов местного самоуправления в последние годы проводится активная модернизация системы государственной службы, целью которой является формирование эффективного государственного управления и местного самоуправления.

Ключевые слова: государственная служба, коррупция, профилактика коррупционных правонарушений, органы государственной власти, органы местного самоуправления.

In the article the questions of profilaktiki of corruption offences are examined by civil servants, in fact taking into account growing requirements to functioning of public organs and organs of local self-government active modernization of the system of government service the purpose of which is forming of effective state administration and local self-government is the last years conducted.

Keywords: government service, corruption, profilaktika of corruption offences, organs.

Постановка проблеми. Державне управління та місцеве самоврядування вважаються основнимоб'єктом корупційних посягань в нашій державі. Хоча корупція — діяння, що саме по собі є корисливим, однак, на жаль, роз'їдає воно насамперед державний апарат, покликаний служити суспільству і його громадянам. Роль держави у регулюванні суспільних відносин не можна недооцінювати, а тому підміна мотивації публічних службовців із суспільно-корисної на корисливу може загрожувати серйозними наслідками і для суспільства, і для держави.

Саме тому сьогодні діяльність держави спрямована на вирішення низки нагальних завдань, що полягають у: вдосконаленні правової основи державної служби; створенні системи моніторингу громадської думки щодо ефективності державної служби; розробці і введенні антикорупційних стандартів у вигляді встановлення для державних службовців єдиної системи заборон, обмежень, обов'язків і дозволів, спрямованих на попередження корупції; вдосконаленні механізму, що забезпечує дотримання державними службовцями загальних принципів службової поведінки. Свідченням цьому, передусім, є створення в Україні Національного антикорупційного бюро.

Аналіз дослідження проблеми. Питання, що торкаються різних аспектів проявів корупції були предметом дослідження багатьох вчених. Окремі аспекти корупції як соціально-економічного явища досліджувалися у роботах провідних

вітчизняних та зарубіжних фахівці: В. Бутенка, С. Головатого, І. Данова, Л. Денисенка, О. Кальмана, М. Камлика, І. Матюхіної, М. Мельника, Є. Невмержицького, М. Полудьонного, О. Собоного, О. Филімонова та інших. Проблему профілактики корупційних правопорушень загалом та у сфері державного управління і місцевого самоврядування розглядали В. Авер'янов, І. Бородін, В. Гвоздецький, В. Заросило, Д. Йосифович, М. Ковалів, В. Колпаков, В. Ортинський, О. Остапенко, В. Петков, С. Петков, В. Шамрай та інші.

Метою цієї статті є дослідження способів профілактики корупції, виявлення та припинення корупційних правопорушень в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Тема корупції є однією з найгостріших проблем сучасного українського суспільства. Водночас це соціальне явище має свою давню історію і, як свідчить досвід, жодній із держав досі не вдалося її побороти. Хоча окремим державам за допомогою силових антикорупційних методів на певний період вдавалося істотно зменшити масштаби корупції, але з часом з'являлися нові схеми, методи та форми її прояву. Більше того, формування цілих корупційних мереж відбувається в самій системі державної влади, а це фактично виводить корупцію на вищий рівень організації, побудови досконаліших внутрішніх зв'язків і пристосування до зовнішніх чинників, що можуть втрутитися в її організацію [1, с. 3-8].

Корупція, особливо в умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи в державі, є серйозною загрозою національної безпеки України. Вона стала одним із негативних чинників, що істотно впливає як на ефективність національної системи державного управління, так і функціонування органів державної влади. Корупція підриває стабільність країни й систему правопорядку, захищеність прав, свобод і законних інтересів громадян.

Поширення та суспільна небезпека корупції відчутно зростає в період значних соціальних потрясінь, веде до ігнорування законності, залежності громадян від свавілля чиновників.

Сьогодні в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції і розв'язати її можливо лише реалізувавши цілий комплекс антикорупційних заходів, які повинні спрямовуватися не лише на викорінення корупції як явища, а й запобігання умовам, що прямо та опосередковано сприяють її виникненню [2, с. 5].

Як випливає з положень Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [3, с. 9], власне протидія включає в себе три базові елементи: профілактику корупції, боротьбу з корупційними правопорушеннями, ліквідацію наслідків корупційних дій. Дослідження доводять, що успіх протидії корупції забезпечується, головним чином, використанням заходів профілактики. Окрім того, слід зазначити, що одним з найпріоритетніших напрямів Конвенції ООН проти корупції (Нью-Йорк, 2003) як раз і є профілактика.

Перш ніж перейти до питання профілактики корупційних правопорушень, необхідно з'ясувати зміст самого феномена корупції. З цієї зловідомої теми в останні роки було опубліковано достатню кількість публікацій, захищені кандидатські та докторські дисертації.

Як свідчать енциклопедичні словники, слово “корупція” походить від латинського “*corruptio*”, що означає “псування”, “розбещення” [4, с. 578], тобто може розумітися як розбещення окремих посадових осіб державного апарату, як соціальна корозія,

що роз'їдає державну владу і суспільство в цілому.

Слід зазначити, що в середовищі українських учених-правознавців та практиків не існує чіткого визначення поняття корупції. Основні підходи щодо розуміння корупції можна звести до наступного: корупція розуміється як підкуп-продажність державних службовців; корупція розглядається як зловживання владою або посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересах або в інтересах інших осіб; корупцію розуміють як використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб [5, с. 7].

За своїм змістом профілактика є не що інше, як сукупність заходів попереджувального впливу, мета яких полягає у недопущенні появи нових форм корупції. Важливу роль відіграє і попередження формування сукупності причин і умов, що сприяють розвитку цього явища.

Мета профілактики корупції полягає у забезпеченні превалювання суспільного, службового інтересу над особистим, корисливим в процесі реалізації публічних функцій. Коли йдеться про профілактику, то в більшості випадків мова йде насамперед про профілактику злочинності.

Як зазначають дослідники, профілактика правопорушень взагалі займає особливе місце в системі заходів боротьби зі злочинністю. Вона забезпечує виявлення й усунення причин злочинності, дозволяє запобігати злочинній діяльності, не допускати її шкідливих наслідків. Розуміння профілактики корупції, пропонуване в законодавстві, засновано на вузькому, криміналізованому підході до феномену корупції, як профілактика корупційних злочинів.

Аналізуючи зарубіжний досвід, деякі вчені виділяють два основних напрями в попередженні злочинності: соціальний і ситуативний. До першого належать заходи виховного характеру до осіб, найбільш вразливих з точки зору можливого вчинення злочинів: неповнолітні, наркомани, алкоголіки, безробітні та ін. Цей підхід дозволяє виділити коло профілактичних суб'єктів. В даному випадку корупційного ризику піддаються особи, які заміщують державні та муніципальні посади, посади державної і муніципальної служби.

Другий, ситуативний напрям полягає у створенні умов, що дозволяють запобігти вчиненню злочинів або не допустити можливості реалізації злочинних намірів. Це відноситься до формування відповідної правової бази, організаційних основ, економічних, інформаційних, технічних і методичних механізмів протидії вчиненню злочинів.

Поряд з реалізацією заходів щодо вдосконалення законодавства важливим результатом розвитку державної і муніципальної служби останніх років стало застосування державними і муніципальними органами механізмів, процедур та інститутів, пов'язаних з профілактикою корупційних правопорушень, а саме: робота комісій з дотримання вимог до службового поведіння державних (муніципальних) службовців і врегулювання конфлікту інтересів; участь представників наукових і освітніх установ, інших організацій в якості незалежних експертів у складі конкурсних, атестаційних комісій; впровадження посадових, адміністративних регламентів і цілого ряду інших.

З метою забезпечення відкритості системи державної служби, інформація про діяльність державних органів, а також про проведення конкурсів на заміщення вакантних посад державної цивільної служби та на включення до кадрового резерву публікується в засобах масової інформації та розміщується на офіційних сайтах державних органів.

Водночас однією з проблем формування кваліфікованого кадрового складу державних і муніципальних органів є недостатня привабливість державної і муніципальної служби. Існуюча різниця в розмірах оплати праці між працівниками недержавного сектору економіки та державними і муніципальними службовцями, що заміщають співвідносні посади, ускладнює залучення на державну і муніципальну службу кваліфікованих фахівців і керівників, призводить до відтоку службовців в недержавний сектор економіки (особливо це стосується найбільш затребуваних професій і вікових категорій), що знижує ефективність діяльності державних і муніципальних органів, погіршує професійний склад державних і муніципальних службовців.

Все це створює передумови для корупційних практик, використання посадового (службового) становища в цілях особистого збагачення. Прийнятих заходів щодо вдосконалення законодавства про державну та муніципальної служби недостатньо. Відчувається гострий дефіцит як законодавчих рішень, так і практичних заходів, в першу чергу матеріального характеру, які дозволили б якісно змінити ситуацію з комплектуванням державних і муніципальних органів кваліфікованими і мотивованими, позбавленими корупційної психології кадрами. Ліквідація економічної основи корупції в органах влади повинна бути одним з пріоритетних напрямів антикорупційної політики.

Ефективна протидія корупції потребує участі в цій боротьбі і державної влади, й інститутів громадянського суспільства.

Діяльність державних органів влади повинна бути спрямована на:

- створення законодавства про боротьбу з корупцією, тобто пакету антикорупційних законодавчих актів. Такі акти мають бути розроблені з урахуванням вітчизняного і кращого зарубіжного досвіду спеціалістами, обізнаними як з проблемами корупції, так і шляхами її подолання. Проекти законів мають бути узгоджені з компетентними державними органами. Наявність такого законодавства є правовою передумовою для ефективної боротьби з корупцією. Водночас, слід пам'ятати, що закони, які розробляються владою без залучення кваліфікованих фахівців з громадянського суспільства, можуть мати істотні прогалини і при реалізації зазнати невдачі;

- ефективну реалізацію законодавства про боротьбу з корупцією. Слід усвідомлювати, що яким би не було досконалим законодавство про боротьбу з корупцією, воно залишиться малоефективним, якщо не буде, по-перше, зацікавленності держави і суспільства в його реалізації, а, по-друге, наявності компетентних співробітників правоохоронних органів, здатних належним чином його використовувати в боротьбі з цим явищем;

- формування політичної волі у керівництва держави щодо боротьби з проявами корупції усюди, в тому числі у власних лавах. При цьому слід усвідомлювати, що нова влада, яка прагне до боротьби з корупцією, може стикнутися з протидією своїм заходам з боку успадкованого нею скорумпованого бюрократичного апарату, що заважатиме змінам;

- розробку всеохоплюючих державних програм боротьби з корупцією, які б передбачали не декларативні положення, а конкретну систему дієвих заходів. Слід мати на увазі, що, по-перше, реформи, яким бракує конкретного і реалістичного характеру, а отже не дають швидких результатів, швидко втрачають підтримку в суспільстві. По-друге, антикорупційні заходи, які не розповсюджуються на посадових осіб, а лише обмежуються "дрібними" службовцями, сприймаються як неефективні та несправедливі, такі, що мають показовий характер, а отже втрачають ефективність;

- спрощення доступу до судів для задоволення скарг; гарантування об'єктивного судового розгляду;

- розробку системи заходів, спрямованих на профілактику корупції.

- встановлення такого рівня заробітної плати, за наявності якої державним чиновникам було б економічно і соціально не вигідно бути корупціонерами. В сучасних умовах чинна система оплати праці не дозволяє державним службовцям прожити на заробітну плату, а отже опосередковано створює сприятливі умови для існування і розвитку корупції;

- встановлення процедур оскарження дій керівників з метою захисту тих, хто скаржиться;

- реальна співпраці із зарубіжними державами щодо протидії корупції.

Діяльність інститутів громадянського суспільства повинна бути спрямована передусім на інформування громадськості щодо корупції і стану боротьби з нею в державі. Засоби масової інформації повинні сприяти усвідомленню громадськості:

- шкоди від корупції;

- обов'язку скаржитися на корумпованих чиновників;

- реально існуючого рівня корупції.

Реалізація цих завдань в свою чергу передбачає:

- наявність демократичного законодавства про свободу інформації;

- заборона цензури;

- закони, які передбачають відповідальність за наклеп і образу, не повинні використовуватися проти преси;

- мінімізація тиску держави на незалежні ЗМІ;

- реєстрація організацій має бути простою і недорогою.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що нині як ніколи набуло актуальності питання профілактики корупції, виявлення та припинення корупційних правопорушень в органах державної влади та місцевого самоврядування. Вирішення питання створення дієвої системи профілактики дозволить створити умови для належного виконання державними службовцями свого основного обов'язку – служіння народу у чіткій площині дотримання закону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрійко О.Ф. Правові засоби протидії корупції / О.Ф. Андрійко // Часопис Київського університету права. – 2007. – №4. – С. 3–8.

2. Клімова С. М. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: [навч. посібник] / С. М. Клімова, Т.В. Ковальова. Х. : ХарPI НАДУ «Магістр», 2012. 180 с.,

3. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 15.06.2011 р. № 107 // Офіційний вісник України. 2011. № 44. -

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.

5. Різак І.М. Корупція як негативне соціальне явище: шляхи її подолання в Україні та міжнародний досвід / [Різак І.М., Бисага Ю.М., Палінчак М.М. та ін.]. – Ужгород: Ліра, 2004. – С. 7.

УДК 347.53

Васильєв В. В., здобувач кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Порядок та способи захисту прав потерпілих від кримінального правопорушення

Аналізується питання сутності способів захисту порушених прав потерпілих унаслідок кримінального правопорушення та порядок їх захисту. Досліджуються особливості компенсації державою шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та наголошується на тому, що дане зобов'язання пов'язане насамперед із виконанням державою її соціальних функцій і є наближенням до системи соціального забезпечення, а отже не може бути суто цивільно-правовим, деліктним зобов'язанням. Підтримується наукова позиція, що його потрібно розглядати як самостійний спосіб захисту.

Ключові слова: способи захисту, порядок захисту, відшкодування шкоди, кримінальне правопорушення.

Анализируется вопрос сущности способов защиты нарушенных прав потерпевших в результате уголовного правонарушения и порядок их защиты. Исследуются особенности компенсации государством вреда, причиненного уголовным правонарушением, и подчеркивается, что данное обязательство связано прежде всего с выполнением государством его социальных функций и является приближенным к системе социального обеспечения, а, следовательно не может быть чисто гражданско-правовым, деликтным обязательством. Поддерживается научная позиция, что его нужно рассматривать как самостоятельный способ защиты.

Ключевые слова: способы защиты, порядок защиты, возмещение вреда, уголовное правонарушение.

Analyzed the question of the essence of ways to protect the violated rights of victims in the criminal offence and the procedure for their protection. Examines the features of compensation by the state for damage caused by a criminal offence, and it is emphasized that this obligation is primarily due to the state's compliance with its social features and is close to the social security system, and therefore cannot be purely civil, tort obligation. Supported scientific position that it should be considered as an independent method of protection.

Key words: ways to protect, order of protection, redress, a criminal offense.

Актуальність. Аналіз закріплених у ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] способів судового захисту цивільних прав та інтересів, дає змогу дійти висновку, що законодавець у даній статті виходить із широкого тлумачення категорії «захист», закріплюючи в ній способи, які спрямовані як на відновлення права, усунення порушень права, так і власне на запобігання, попередження можливих порушень права. Диспозитивний характер даної норми дає підстави припустити, що передбачений перелік судових способів захисту не є вичерпним. Правомочна особа може вдатися до іншого способу захисту, що встановлений договором або законом.

Дещо розпливчастими виглядають норми, які закріплюють можливість захисту порушених прав та інтересів в інших, ніж судовий, порядках, зокрема, в адміністративному чи нотаріальному. Так, нормативно визначений порядок адміністративного захисту цивільних прав та інтересів обмежується вказівкою на те, що він здійснюється у межах, на підставах та у спосіб, що встановлені Конституцією України та законом (ч. 3 ст. 17 ЦК України) [1]. Нотаріальний захист обмежується винятково одним способом – вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом (ст. 18 ЦК України) [1]. Імперативний характер даної норми дає підстави припустити, що застосувати інший спосіб захисту цивільних прав чи охоронюваних законом інтересів під час здійснення нотаріальної діяльності неможливо. Тут можна зауважити, що законодавець невиправдано звужує коло